

УНИВЕРСИТЕТСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ – ОТ ЗНАНИЕ КЪМ КОМУНИКАЦИЯ

Магдалена Костова-Панайотова
ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград

Резюме. Статията разглежда проблеми на съвременното университетско образование в променената образователна среда. Темповете, с които се развиват новите технологии, правят все по-трудно адекватното адаптиране към обкръжаващата ни реалност и образованието, като социоформиращ фактор, има ключова роля в това адаптиране. Теорията за социалното обучение се разглежда във връзка с използването на социалните мрежи за целите на университетските програми. Образованието на бъдещето според нас ще бъде все повече комуникация и интерактивност, а не еднопосочен процес на предаване и усвояване на знания и информация.

Keywords: university; education; social networks; interactivity; knowledge

Добре образован и/или добре реализиран?

Началото на всяка академична учебна година е повод за вълнения и тържествени речи, пронизани от по-старомодни или по-осъвременени интерпретации на максимата „който се учи, той ще сполучи“. И наистина, в модерните общества образованието е основен фактор за социална мобилност, натрупване на символен капитал и материален просперитет. Но все повече както на Запад, така и в България, става ясно, че дипломата не е ценност сама по себе си и мястото на образованието в ценностната система на обществото е свързано с необходимостта и приложимостта му в променящата се икономическа и социална среда. Така въпросът какво означава добро образование днес, получава по-различни отговори.

В пазарноориентираната система да образоваш някого, все повече значи да го учиш да печели и да произвежда стоки и сложни услуги. А това означава, че обучение дори в престижен университет, отдалечено от практиката, до голяма степен се обезсмисля в очите на обучаемите. Така редица изследвания показват, че високото образование и професионалната подготовка са важно и едновременно с това – недостатъчно условие за успешна реализация.

Експертите в последните години твърдят, че бизнесът страда от липсата на квалифицирани кадри, защото, от една страна, няма средства, които да инвестира в подготовката на нужните му професионалисти, а от друга – не мисли задълбочено и в перспектива за работната си ръка. Млади хора, мотивирани да работят и наети на подходяща работа, очертават и другия голям проблем – наученото в университета невинаги е приложимо в практически условия. Налага се дълъг период на адаптация, за който фирмите не са склонни да отделят средства. А нямат и гаранции, че веднъж инвестирали в квалификацията на работна ръка, не подготвят кадри за конкуренцията. Заплащането често се разминава с качеството на труда. Всичко това говори, че реалното образование не може да отговори на изискванията на бизнеса и поради тези причини се нуждае от значими промени.

В страните с високоразвити икономики ученето през целия живот постепенно се превръща във важен стимул и фактор за по-голяма конкурентоспособност и по-високи доходи. Поредица от изследвания на „Алфа рисърч“ обаче показаха, че сред факторите, влияещи на работодателите при наемане на работници и служители, конкретната завършена специалност далеч не заема първостепенно място, а наличието на магистърска степен е поставено на следващо място дори след външния вид.¹⁾ Причините за тази странна класация, противоречаща из основи на „икономиката на знанието“, могат да бъдат различни. Резултатите сочат, че на първото място младите хора поставят връзките и личните познанства. Образованието, макар и на дистанция, заема втора позиция, а значението, придавано на уменията, езиковата компетентност, упоритата работа и прочие, заема скромен процент.

Оптимистичният извод от тази класация е, че независимо от обучителните проблеми в ценностната система на младите българи образованието продължава да заема второто място сред значимите фактори за успех в живота. Песимистичните изводи обаче са поне три. На първо място, класация, в която образованието има двойно по-ниска тежест от връзките, изхвърля българското общество отвъд границата на модерността. На второ място, с изключение на хората с университетски дипломи, живеещи и работещи в големите градски центрове, в периферията на страната степента на образование продължава да играе минимална роля. И третият повод за песимизъм е същественото разминаване между онези, които смятат знанието за ценност, и онези, които залагат на уменията, работата, професионалната компетентност. Иначе казано, стремящите се към диплома не я виждат непременно в комплект с уменията и изискванията на пазара на труда, а по-пазарно ориентираните не смятат, че образованието е най-важният фактор за една добра реализация. Така, макар и значимо като ценност, образованието се оказва все по-малко адекватно на средата.

Да знаеш и/или да общуваш

И така, очевидно е, че целта на образованието днес е много различна от преди век. Тя няма нищо общо с четенето, запомнянето и възпроизвеждането на определен материал. Темповете, с които се развиват новите технологии, правят все по-трудно адекватното адаптиране към обкръжаващата ни реалност и образованието, като социоформиращ фактор, има ключова роля в това адаптиране.

Променена е самата образователна среда. Днес тя е своеобразна съвкупност от управляеми и неуправяеми процеси. От университета, който подготвя специалисти за бъдещето, се очаква не само да отразява „горещите“ тенденции в обществото, икономиката, комуникациите, политиката, технологиите и т.н., но и да конструира изпреварващи модели и програми за обучение, да формира ключови умения и компетентности, необходими на младия човек за кариерното му развитие, да го научи да работи, да общува и да споделя в една интерактивна и динамично променяща се среда.

Заедно с това непредвидимостта на технологичното развитие, социалните промени от нов порядък водят до невъзможност за реалистични прогнози и формиране на единна концепция за бъдещите масови потребности на обществото. Все по-субективни стават представите за това какво е компетентност, а технологичните промени изискват нов вид интелигентност.

Благодарение на Мрежата коренно се промени начинът ни на мислене. Каналите ѝ не носят само информация, а променят нашия свят, като цяло, нашите очаквания, нагласи и темповете на осмисляне на информацията. Нашето съзнание вече очаква новостите във вида, в който те се разпространяват в интернет.

Светът, в който живеем, все повече се превръща в пространство, оформено от уеб технологиите. Споделяме снимки в Picasa, Flickr, качваме видео в „Ютюб“, пазаруваме в Амазон, RSS известията от сайтове за блогове, приложенията за мобилни телефони и таблети – всичко това ни прави уебграждани, живеещи в свят, пълен с технологични джобни постижения, индивидуалният ни опит се трансформира постоянно. Мнението на обикновените потребители на информацията започва да се превръща в масов информационен процес. Съвременните млади хора споделят общи интереси, снимки, знание от различни платформи.

Редица изследвания обаче показват, че една от лошите страни на глобалната мрежа е намаляване на способностите на ползвателите ѝ за концентрация и задълбочен размисъл. Културата на четенето е изцяло променена. Петгодишно изследване на Британската библиотека показва, че когато четат, обикновено студентите прескачат от един източник на друг, четат по страница-две, а по-дългите текстове оставят за по-късно, без да е ясно дали наистина тези текстове биват прочетени някога.²⁾

Образованието е там, където е студентът

В динамично променящата се дигитална медийна обстановка, за да въздейства върху общественото съзнание, съвременното образование трябва да споделя опитности и знание, да продуцира творчество и диалог там, където са самите студенти – онлайн. Социалните мрежи днес са се превърнали в средство за масова комуникация, което няма равно на себе си, защото може да представи цялата палитра от интереси, политически мнения, културни предпочитания и т.н. Само за ден гледаните видеа в „Ютюб“ надхвърлят няколко милиарда. И преподаватели, и студенти буквално живеят в социалните мрежи. Анализи на Британския национален фонд показват, че деца, които са водили по-активен живот в социалните мрежи, имат по-високо ниво на грамотност и по-голяма скорост на четене, отколкото връстниците им през 90-те години. Активността в социалните мрежи, обичуването в блоговете стимулира детското развитие.³⁾

Често студентите използват блога като платформа, от която изразяват свое мнение, коментират, дискутират. В този смисъл, блоговете са и място за подобряване на комуникацията в университетите, освен че са място за споделяне на лекционни материали, правейки срещите между преподаватели и студенти по-достъпни.

Днес десетки университети в цял свят (само по данни на изследователи от Масачузетския университет в САЩ това са 98 процента от университетите)⁴⁾ използват социалните мрежи в процеса на обучение: като се започне от PR – за привличане на кандидат-студенти, през виртуални турове-презентации на кампуси, през използване на фейсбук и твитър за обучение по време на лекции чрез създадени от преподавателите блогове за допълнителна информация, до обучение по чужди езици през скайп, което доказано повишава мотивировката за учене, тъй като студентите могат да общуват със свои връстници от цял свят, създавайки нови контакти.

Все по-актуална става теорията за социалното обучение, която предполага, че хората учат най-ефективно, когато си общуват с други учещи, обсъждайки една и съща тема или обект. Така например различни изследвания показват, че заниманията в група, работата по зададена тема в група дават по-добри постижения, отколкото самостоятелната подготовка.⁵⁾

Анализирайки десетки източници, Фещенко извежда 23 ползи на използването на социалните мрежи в образованието, между които тяхната обичайност за младите хора, безплатност, постоянно взаимодействие, усвояване на ключови умения за XXI век, създаване на представа за неформалност на общуването, съвместно създаване на учебно съдържание (между преподавател и студент) и редица други.⁶⁾ Бидейки привична среда за обучаемите, социалните мрежи могат да се използват за решаването

на най-разнообразни задачи от педагогическо естество: да се организира колективна работа в рамките на определена учебна група, да се осъществяват многогодишна проектна дейност, международен обмен или мобилно непрекъснато образование и самообразование, мрежова работа на учени и студенти, които се намират в различни държави и т.н.

Едно от новите предизвикателства пред обучението, което поставя огромното количество информация, която се стоварва върху младия човек чрез интернет, е свързано с преобръщане на ролята на преподавателя. В процеса на обучение неговата роля е по-скоро координираща и насочваща, развиваща критически модели, а не толкова да предостави определени знания, в повечето случаи конкуриращи се с множество достъпни интернет ресурси. Преподавателят трябва преди всичко да научи младия човек, че не е достатъчно да можеш да ползваш социалните мрежи, трябва да можеш правилно да осмисляш получената информация, да я филтрираш, за да бъде тя полезна за теб.

Представително изследване на националния център за безопасен интернет „Маркетлинкс“ твърди, че „със завишеното използване на интернет българските деца развиват основно техническите си умения, като използване на дигитални устройства, запазване на файлове, организиране на намерена онлайн информация, създаване на профили в социални мрежи, ползват разнообразие от уебсайтове и дигитални платформи за комуникация. Въпреки това изследването показва дефицити в критичното мислене и социалните умения на децата, които им създават затруднения да оценят истинността на информацията, намерена онлайн, и ефективно да си сътрудничат с други потребители за общи дейности. Тези умения стоят в основата на дигиталната и медийната грамотност и са необходими за успешно ползване на големите възможности на дигиталната епоха.“⁽⁷⁾ В този смисъл, ролята на преподавателя тук е ключова, а елементите на творчество са изключително важни в процеса на формиране на критични, информирани и мислещи хора.

За да формира обаче такъв тип обучение, преподавателят все повече трябва да е не просто специалист в една или друга област на знанието, но и да притежава редица други качества и умения:

- да бъде гъвкав, да се съобразява непрекъснато с динамично променящата се среда, да работи в условията на промяна и конкуренция;
- да преосмисли образователния процес както по отношение на съдържанието, така и по отношение на реалното му осъществяване;
- да може да структурира алгоритми, улесняващи ориентирането на студентите в огромното количество текстове;
- да стимулира интерактивността на обучавания;
- да използва електронни ресурси, социални медии и видеоигри, за да

стимулира критическото мислене на младия човек (компанията Apple например преди няколко години предложи приложението iBook Author, предназначено за създаване на цифрови интерактивни учебници, в основата на които е играта, като начин на обучение. Едно от големите предимства на електронните учебници е преодоляването на разрыва между теорията и практиката, а елементите на игра мотивират и създават основа за съревнование, което със сигурност може да доведе до по-високи резултати от традиционното обучение).

Днес в задълбочаващата се дистанция между образовани и необразовани бъдещето може да ни предложи друга парадигма – не само между информирани и неинформирани, а между мислещи и немислещи. Общуването, диалогичността се обособяват като водещи в съзнанието на обучаваните. Затова и индивидуалният подход, в който личностният елемент е водещ, фигурира в повечето модерни университетски системи.

Макар да е трудно да се прогнозира какви умения в бъдеще ще са необходими на младия човек, за да расте професионално, със сигурност е ясно, че тези, които имат квалификации, позволяващи по-голяма мобилност, умеещите да работят в екип, да общуват, ще имат повече шансове и перспективи за работа. Категорично е ясно и друго: че образованието на бъдещето ще бъде все повече комуникация и интерактивност, отколкото еднотелен процес на предаване и усвояване на знания и информация.

БЕЛЕЖКИ/REFERENCES

1. „Алфа Рисърч“: Програмист и лекар са най-предпочитаните професии. – в-к „Капитал“, 9 юли 2017 – http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2017/07/09/3004057_alfa_risurch_programist_i_lekar_sa_nai-predpochitanite/
2. Carr, N. Is Google Making Us Stupid? – URL: [<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2008/07/is-google-making-us-stupid/306868/>]
3. Шелуха, М. В. Влияние социальных медиа на сферу образования [Текст] // Педагогическое мастерство: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Москва, декабрь 2012 г.). — М.: Буки-Веди, 2012. — С. 26 – 32.
4. Cordova, D., Lepper M. A desire to be taught: Instructional consequences of intrinsic motivation - [<http://www.springerlink.com/content/w2257468151383p3/>]
5. Cordova, D., Lepper M. A desire to be taught: Instructional consequences of intrinsic motivation - [<http://www.springerlink.com/content/w2257468151383p3/>]
6. Фещенко, А.В. Социальные сети в образовании: анализ опыта и перспективы развития / Открытое дистанционное образование, №3 (43) 2011 г. – Томск: ТГУ, АСОУ, 2011. – С. 44 – 49.

7. Онлайн поведение на децата в България. Основни изводи от национално представително изследване. Национален център за безопасен интернет. Маркетинкс, 2016 – http://sacp.government.bg/media/filer_public/2017/02/20/bulgariannationaresearch2016_summary_bg_final.pdf

EDUCATION IN UNIVERSITY – FROM KNOWLEDGE TO COMMUNICATION

Abstract. The article is focused on the issues of today's education in university in the digital age. The pace of development of the new technologies makes it harder to adapt to the surrounding reality. Education as a socioforming factor has a key role in this adaptation. The theory of social education is used in connection with social networks in university's programs. According to us, future education will be more for communication and interactivity and not so much a one-way process of teaching and consuming information.

✉ **Prof. Magdalena Kostova-Panayotova, DSc.**

Dean

Faculty of Philology

South-West University "Neofit Rilski"

66, Ivan Mihajlov St.

Blagoevgrad, Bulgaria

E-mail: panayotova@swu.bg